

Sanacija žarišča pri hudi gnilobi čebelje zalege – sodelovanje med veterinarji in čebelarji

Alenka Jurič, dr. vet. med.

VF NVI, enota Celje

alenka.juric@vf.uni-lj.si

Sanacija žarišča se začne po tem, ko je bila huda gnilobe čebelje zalege uradno potrjena, in sicer na podlagi Pravilnika o ukrepih za ugotavljanje, zatiranje, obveščanje in preprečevanje hude gnilobe čebelje zalege (*Pestis apium*) (Ur. l. RS, št. 119/06, št. 30/07) in osebne odločbe čebelarju, ki jo je izdal uradni veterinar UVHVVR. V odločbi je med drugim upoštevan pisni predlog veterinarja VF NVI o sanaciji žarišča, uničenju oziroma pretresanju čebeljih družin ter načinu dezinfekcije izpraznjenih panjev, opreme, pripomočkov in čebelnjaka, ki ga je podal veterinar VF NVI po lastni strokovni presoji neposredno po zaključku kliničnega pregleda.

Pretresanje čebel je omejeno na čas izgradnje satja oz. aktivnega razvoja čebelje družine. Pričakovana učinkovitost sanacije žarišča po pretresanju je manjša v primerjavi z učinkovitostjo sanacije po uničenju okuženih čebeljih družin. Med pomembnimi razlogi za to sta zahtevnost postopka in prepozno prijavljanje suma bolezni veterinarju. Praksa je pokazala, da je ob prvem pregledu v okuženih čebelnjakih lahko bolna že več kot tretjina čebeljih družin in da se čebelarji nemalokrat tudi sami neuspešno lotevajo pretresanja čebel. Večina odkritih žarišč je jeseni, ko pretresanje čebeljih družin na nove satnice ni izvedljivo in ni strokovno upravičeno. Ugotavljamo, da na število okuženih čebelnjakov in okuženih čebeljih družin na območju bistveno vplivajo pravočasna prijava suma bolezni, hitro in pravilno ukrepanje pod stalnim uradnim nadzorom, prav tako pa tudi gostota čebelnjakov in zmanjšana imunska sposobnost čebel zaradi različnih stresnih dejavnikov. Srečujemo se z različno jakostjo okužbe oz. klinično sliko bolezni in različno intenziteto njenega širjenja zagotovo tudi na račun različne patogenosti bakterijskega povzročitelja in dobre ali slabe čebelarke prakse. Na uspešnost sanacije žarišča vpliva v znatni meri tudi učinkovitost razkužitve. Številni primeri bolnih družin, ugotovljeni pri kontrolnih veterinarskih pregledih, so pogosto posledica neupoštevanja uradnega navodila za dezinfekcijo pa tudi prikrite okužbe. Sanacija posameznega žarišča je neposredno odvi-

sna tudi od uspešnosti sanacije širšega območja oz. kužnega kroga, za katerega uradni veterinar predpiše obvezne preventivne veterinarske preglede s posebno odločbo. Iz navedenih razlogov veterinarji posvečamo posebno pozornost čiščenju in dezinfekciji, zamenjavi satja in upoštevanju splošnih sanacijskih ukrepov v okuženem čebelarstvu in na območju ter neškodljivemu uničenju bolnih čebeljih družin in hkratnemu pretresanju preostalih čebeljih družin, kar velja zlasti v primerih večjih izbruhov bolezni.

Pri sanaciji žarišča in območja lahko sodeluje z veterinarjem organizirana skupina čebelarjev, ki pomaga čebelarjem in se ravna po navodilu veterinarja. Njihovo delo mora biti skrbno načrtovano in nadzorovano, da se prepreči širjenje bolezni. Medsebojna pomoč čebelarjev pri sanaciji žarišča in območja, ki poteka pod neposrednim nadzorom in po navodilu veterinarja, je zelo priporočljiva.

Sanacija žarišča

Sanacija žarišča se mora opravljati na kraju samem pod nadzorom uradnega veterinarja. Na sanacijo žarišča se mora čebelar dobro pripraviti. Priporočljivo je, da si čebelarji pri sanaciji med seboj pomagajo. Čebelar mora dosledno upoštevati odločbo UVHVVR.

Uradni veterinar na predlog veterinarja NVI odredi neškodljivo uničenje (tj. takšno, da ni možen nadaljnji prenos bolezni) čebeljih družin ali pretresanje čebel, neškodljivo uničenje iztočenega in drugega okuženega in sumljivega satja ter dezinfekcijo opreme, pribora, orodja, čebelnjaka in stojšča.

Z medom in satjem se prenašajo spore bakterije *Paenibacillus larvae*. Če se čebelarju dovoli točenje medu pred uni-

Sežig v izkopani jami

čenjem ali pretresanjem okuženih čebeljih družin, mora to opraviti z največjo mero previdnosti. V vsakem primeru mora sam poskrbeti, da se okužba ne bo širila med čebeljimi družinami v čebelnjaku ali med čebelnjaki, tako med samim točenjem kakor tudi po končanem točenju, ko bo med že na policah. Zagotoviti mora, da se med iz okuženega čebelnjaka ne bo uporabljal za prehrano čebel. Ker je v praksi takšno zagotovilo težko oz. nemogoče dati, veterinarji VF NVI svetujemo, da se med, ki izvira iz bolnih čebeljih družin, neškodljivo uniči.

Neškodljivo uničenje ali pretresanje čebeljih družin

Neškodljivo uničenje in pretresanje čebeljih družin in neškodljivo uničenje vseh predmetov, ki so prišli v stik s kužnino, mora vedno potekati pod nadzorom uradnega veterinarja.

Bolne čebelje družine se neškodljivo uničijo. Pozno zvečer ali zgodaj zjutraj, ko so vse čebele v panju, se žrelo panja z bolno čebeljo družino zapre in družino zaplani (zažvepla).

V primeru z odločbo odrejenega pretresanja čebeljih družin mora čebelar čebele iz vseh panjev na stojišču, tako iz okuženih kakor tudi iz preostalih panjev, pretresti v lesene zabojčke in jih pustiti v karanteni. Po minimalno 24 urah oziroma ko porabijo vso zalogo hrane, kar ugotovimo po posameznih odmrlih čebelah, mora čebele naseliti v čiste in razkužene ali nove panje, na novo, še nezgrajeno satje (nove satnice) in takoj začeti krmljenje s sladkorno raztopino. Čebele mora krmiti, vse dokler si družine ne opomorejo oziroma ko pri pregledu ugotovi lepo zgrajeno in zaleženo satje z vencem hrane.

Sežgati mora vse mrtve čebele v panjih in v njihovi okolici, vse sate iz panjev z bolnimi čebeljimi družinami, v primeru pretresanja čebel pa mora enako storiti s sate iz vseh panjev na stojišču. Neškodljivo mora uničiti tudi stare dotrajane panje, uskladiščene stare in sumljive sate, vse odpadke in pripomočke ter druge predmete, ki so prišli v stik s kužnino in jih ni možno učinkovito razkužiti z ožiganjem ali kuhanjem v lužni raztopini. Sežiganje poteka na samem stojišču čebelnjaka oz. v njegovi neposredni bližini, običajno v globoki jami ali v kovinskem sodu, vedno pod uradnim veterinarskim nadzorom. Pri sežiganju mora čebelar uporabljati osebno zaščitno opremo in upoštevati okoljevarstvene predpise, ob morebitni nevarnosti požara pa obvestiti tudi gasilce. Neškodljivo uničenje čebel je za čebelarja boleče in se ga težko sam loti. Organizirano pomoč čebelarju v tem zelo pomembnem delu sanacije žarišča zelo pogrešamo.

Razkuževanje (dezinfekcija)

Razkuževanje mora potekati skladno z odločbo UVHVVR in pisnim navodilom veterinarja VF NVI. Izpraznjene pa-

Obžiganje panja

nje in vse druge predmete je treba najprej temeljito mehanično očistiti, da se s površin odstranijo ostanki propolisa in voščin. Sledi kuhanje predmetov, ki so odporni proti koroziji, v najmanj 3-% natrijevi ali kalijevi lužni raztopini. Pri pripravi in uporabi lužne raztopine je potrebna posebna previdnost, ravnati se je treba po pisnem navodilu veterinarja. Drugi predmeti se obžgejo ali operejo v vroči vodi z dodatkom detergenta. Po kuhanju in pranju se morajo odstraniti s predmetov še ostanki razkužila, zato jih je treba dobro sprati s čisto tekočo vodo pod pritiskom. Očistiti in razkužiti je treba tudi čebelnjak in njegovo okolico. Tla pred čebelnjakom se morajo prekopati 25 do 30 cm globoko, posuti z apnom in previdno preliti z vodo, da ne odteka s površin, ter pokriti s PVC-folijo ali je treba nasuti debelejšo plast svežega peska. Ker se pri razkuževanju uporabljajo nevarna sredstva, mora biti oseba, ki razkužuje, ustrezno oblečena (dolge hlače, majica z dolgimi rokavi) in ustrezno zaščitena (zaščitna očala, ki se tesno prilegajo obrazu, dolge gumijaste rokavice, gumijasti škornji in gumijasti predpasnik). Razkuževanje je zelo zahtevno, je tudi nevarno in naporno. Dobra organizacija in sodelovanje ter pomoč čebelarju pri dezinfekciji so nujno potrebni.

Drugi sanacijski ukrepi

Drugi sanacijski ukrepi morajo potekati skladno z odločbo UVHVVR in pisnim navodilom veterinarja VF NVI. Čebelar mora ves čas sanacije skrbeti, da v svojem čebelnjaku ne bo imel čebeljih družin brez matice, preprečevati mora rojenje in ropanje čebel, poskrbeti za čistočo in ustrezno sprotno razkuževanje, zagotoviti popolno sledljivost čebel in satja, opreme ter pridelkov, skrbno menjavati satje in imeti pregled nad stanjem v čebelnjaku, o morebitnem sumu boleznih čebel mora takoj obvestiti veterinarja VF NVI. Podatke o svojem delu in ugotovitvah mora sproti beležiti. Mnogi med navedenimi ukrepi so v neposredni povezavi z ukrepanjem na širšem območju, zato sta medsebojno so-

delovanje in pomoč med čebelarji, ki morajo upoštevati in izvajati sanacijske ukrepe, neizogibna.

Kontrolni klinični pregled žarišča

Najmanj 30 dni po izvedbi vseh predpisanih ukrepov in končni dezinfekciji veterinar VF NVI na podlagi odločbe ponovno klinično pregleda vse čebelje družine v okuženem čebelnjaku. Kontrolni klinični pregledi se vrstijo vse do pridobitve negativnih rezultatov.

Prenehanje bolezni in ukinitvev zapore čebelnjaka in območja

Ko so klinično pregledani vsi čebelnjaki in čebelje družine v kužnem krogu, pri čemer ni ugotovljenih novih pojavov bolezni in so pridobljeni negativni rezultati kontrolnih pregledov okuženih čebelnjakov, veterinar VF NVI o svojih ugotovitvah obvesti UVHVVR in predlaga ukinitvev zapore čebelnjakov in območja. Če je na območju ugotovljenih več

žarišč in je del območja saniran, lahko predlaga tudi ukinitvev zapore dela območja oz. čebelnjakov, ki niso v območju zapore odprtih žarišč. Pri ugotavljanju stanja na terenu lahko sodeluje z veterinarjem organizirana skupina čebelarjev, ki upošteva njegova navodila. Uradni veterinar izda čebelarju odločbo o ukinitvi zapore saniranega čebelarstva in s posebno odločbo javno seznaniti čebelarje in širšo javnost o prenehanju bolezni in ukinitvi zapore območja.

Odškodnina

Če je čebelar sam pravočasno obvestil veterinarja o sumu bolezni in izvedel vse ukrepe skladno z odločbo, je za uničene in poškodovane predmete upravičen tudi do odškodnine. Odškodnino določi v posebnem postopku pred samo sanacijo žarišča uradni cenilec, ki je imenovan s strani uradnega veterinarja UVHVVR. Čebelarji spodbujajo drug drugega k pravočasnemu odkrivanju in prijavljanju suma bolezni veterinarju VF NVI, se medsebojno obveščajo in aktivno sodelujejo med seboj in z veterinarjem tudi pri uveljavljanju zahtevkov za odškodnino.

Sankcije kršitev v povezavi s hudo gnilobo

Uradni veterinar v skladu s Pravilnikom o ukrepih za ugotavljanje, zatiranje, obveščanje in preprečevanje hude gnilobe čebelje zalege (*Pestis apium*) (Ur. l. RS, št. 119/2006 in 38/2007) odredi z odločbo ukrepe tako imetniku čebel, kjer je bila huda gniloba uradno potrjena, kot tudi vsem čebelarjem, ki so v polmeru treh kilometrov oziroma v preletni razdalji, glede na konfiguracijo zemljišča okoli okuženega čebelnjaka. Če imetniki čebel ne spoštujejo katerega koli od odrejenih ukrepov, se proti njim uvede prekrškovni postopek in se jim izreče globa. Če pa bi z nespoštovanjem odrejenih ukrepov prišlo do raznosa okužbe, se poleg izreka globe odredijo tudi novi ukrepi za zatiranje bolezni. Stroški zatiranja v takem novem žarišču bremenijo povzročitelja novega žarišča bolezni. Če pa imetnik čebel ne prijavi pojava bolezni hude gnilobe čebelje družine in pride celo do prenosa te bolezni v druge panje oziroma čebelnjake, se proti takemu imetniku čebel uvede prekrškovni postopek, poleg tega pa tak imetnik čebel ni upravičen do odškodnine zaradi ukrepov za zatiranje bolezni.

Sankcionirata se lahko nesporočitev pojava bolezni in nespoštovanje katerega koli z odločbo odrejenega ukrepa. Običajno so to naslednja dejanja oz. opustitve:

- nespoštovanje prepovedi premika čebelnjakov oziroma čebeljih družin, postavljenih v polmeru treh kilometrov oziroma preletne razdalje, glede na konfiguracijo zemljišča;
- neizvršitev neškodljivega uničenja obolelih čebeljih družin v čebeljih panjih s čebelami, satja z zalego, iztočenega in drugega satja oziroma neizvršitev prepre-

sanja čebeljih družin in uničenje satja z zalego, iztočenega in drugega satja;

- neizvršitev neškodljivega uničenja vseh dotrajanih panjev z obolelimi čebeljimi družinami, skupaj s čebelami, zaleženim satjem, iztočenim in drugim satjem;
- nespoštovanje prepovedi reje brezmatičnih čebeljih družin;
- nespoštovanje preprečevanja rojenja in ropanja čebel v okuženem čebelnjaku;
- neizvršitev dezinfekcije panjev, pribora, čebelnjaka in okolice z ustreznimi dezinfekcijskimi sredstvi ali z obžiganjem;
- nespoštovanje prepovedi pokladanja medu iz okuženega čebelnjaka čebelam;
- neizvršitev obveznega kontrolnega kliničnega pregleda čebel v čebelnjaku, ki ga opravi VF NVI najmanj 30 dni po izvedbi vseh predpisanih ukrepov in končni dezinfekciji.

Večina čebelarjev upošteva z odločbo odrejene ukrepe. Prijave bolezni pa so včasih prepozne, prav tako določeni čebelarji s premičnimi čebelnjaki kršijo prepoved premikov. Vseh ugotovljenih kršitev je od ena do pet na leto. Bistveno je, da vsak čebelar takoj obvesti veterinarja VF NVI o znakih, na podlagi katerih bi lahko sumil na prisotnost bolezni, in da spoštuje z odločbo odrejene ukrepe.

Andreja Bizjak, dr. vet. med., direktorica inšpekcije za varno hrano, veterinarstvo in varstvo rastlin, UVHVVR